

Göteborgs universitet
Rektor

Luntmakargatan 13, Box 7851,
SE-103 99 Stockholm, Sweden
Tfn/Phone: +46 8 563 085 00
Fax: +46 8 563 085 50
hsv@hsv.se, www.hsv.se

Magnus Granlund
08-563 088 38

BESLUT

2010-12-29
Reg.nr 31-6198-09

Anmälan mot Göteborgs universitet angående rätten att göra omtentamen på kursen Civilrätt II

Högskoleverket anser att det finns en omtentamen på kursen. Vad gäller antalet tentamenstillfällen utgår verket från att Göteborgs universitet ser över reglerna och därvid tar ställning till hur studenterna ska ges rimliga förutsättningar för omtentamen. Verket utgår även från att universitetet ser till att samtliga bindande examinationsregler finns i kursplanen.

Anmälan

NN har i en anmälan Högskoleverket anfört bland annat följande. Hon läser femte terminen på juristprogrammet vid Göteborgs universitet, Handelshögskolan. Kursen heter Civilrätt II och saknar omtentor. Klarar studenten inte tentorna måste denne gå om terminen eftersom det inte heller finns någon tentamen i augusti. Den första tentamen heter bastentamen. Den är enligt skolledningen ett "körkort" för att få gå vidare på nästa delmoment på terminen. Det finns ingen omtenta på bastentamen. Efter att bastentamen är gjord fortsätter terminen in i en fas som heter rollsteget. Detta steg består av sex uppgifter, varav studenten måste bli godkänd på tre. Den tredje av rollstegsuppgifterna heter breddtentamen och utgör en andra chans till att ta "körkortet" för att gå vidare på terminen. Breddtentamen har dock ett mycket djupare innehåll än bastentamen.

Klarar studenten inte att ta "körkortet" på breddtentamen måste denne ansöka om dispens för att få fortsätta terminen. Breddtentamen är den tredje uppgiften i rollsteget. Studenterna får inte göra den andra uppgiften om de inte klarat bastentamen. De studenter som inte har klarat bastentamen får alltså färre chanser än de andra att klara tre av sex rollstegsuppgifter. Får studenten dispens, eller inte får godkänt på tre av sex rollstegsuppgifter om denne klarat bastentamen, är studenten tvungen att göra en kompletteringsuppgift i januari. Studenter som inte klarar bastentamen eller kompletteringsuppgiften får inte tillgodoräkna sig godkända rollstegsuppgifter. Det finns inte någon augustitentamen. Detta tvingar

studenterna att gå om hela terminen. Det påverkar också poängen som studenterna kan tillgodoräkna sig när de söker fördjupningskurser senare i programmet. Upplägget strider mot 6 kap. 21 § högskoleförordningen.

Utredning

Yttrande från Göteborgs universitet

Högskoleverket har begärt att Göteborgs universitet ska yttra sig i frågan om hur studenternas rätt till omprov tillgodoses under den aktuella terminen. Göteborgs universitet har anfört i huvudsak följande. Det ges inte endast ett tentamenstillfälle på kursen. Kursen Civilrätt II (CII) är uppdelad i tre delar som kallas bassteget, rollsteget och praktiksteget. Bassteget är tänkt att ge studenterna den grundläggande kunskap de behöver i kursens ämnesområden. För att uppmuntra och styra studenternas träning ges vanligtvis en första övningstentamen efter ca två veckor och ytterligare en efter fyra veckor. Övningstentorna bedöms omgående och följs upp i undervisningen. Studenterna får också en sammanfattande poängbedömning av sin prestation.

Efter ungefär sju veckor följer en ytterligare övningstentamen som i ämnes- och färdighetshänseende omfattar hela bassteget. Denna tentamen bedöms inte på en gång, men även denna följs upp i undervisningen och genom publicering av skriftliga kommentarer för att studenterna ska kunna lära sig av eventuella misstag. Syftet med övningstentorna är att öva studenterna i att presentera sina kunskaper under de former som examinationen kräver.

Ungefär en vecka senare ges bastentamen. Denna bedöms omgående och bedömningarna meddelas vanligtvis inom ca fyra dagar. Studenterna får i bedömningen tillgodoräkna prestationer som de gjort under de två första övningstentorna. På detta sätt kan de vid bastentamen ha klarat av 20 % av kraven som ställs i examinationen. För de studenter som inte bedöms ha klarat av examinationskraven görs en blixtingsats som består i att deras övningsbastentamen från veckan innan bedöms. Om de bedöms ha klarat av kraven vid detta tillfälle är det tillräckligt.

För de studenter som på ett eller annat av de nämnda sätten klarar examinationskraven för bassteget fortsätter kursen med rollsteget. De studenter som inte klarat bassteget får ytterligare ett tillfälle att visa detta. I rollsteget ingår ett stort antal praktiska moment. Exempel på arbeten som görs under rollsteget är rättsutredaren, rättskommunikatören, rättskonstruktören, breddtentamen, rättsanalytikern och plädören. Alla med uppgift att lära studenterna tillämpa den kunskap de förvärvar och fördjupa kunskapen genom visst praktiskt inriktat arbete utifrån olika juristroller. Rollsteget avslutas med att varje student presenterar sina

prestationer under kursen i en portfölj. Här kan studenten framhålla vad han eller hon anser bör framhållas för examinator innan denne fattar ett preliminärt beslut om betyg. Modellen bygger på pedagogiska rön om vikten av självreflektion och individuell utveckling, och fungerar mycket väl på kursen CII.

De studenter som inte blir godkända på bassteget kan välja att delta i de första uppgifterna på rollsteget eller att helt inrikta sina studier på att förstärka sina baskunskaper. Genom den undervisning som erbjuds under rollsteget får de möjlighet att åter möta de grundproblem som de olika rättsområdena omfattar, även om undervisningen i denna del givetvis huvudsakligen är inriktad mot de tillämpande syften som kursen har i denna del. Efter ca fyra veckor av rollsteget ges rolluppgiften breddtentamen. För de som inte har klarat bassteget står detta tillfälle öppet som ett andra omtentamenstillfälle (med övningsbastentamen och bastentamen blir detta tredje tillfället att klara av bassteget i sin helhet).

Breddtentamen utgör ett examinationsmoment både för dem som klarat bassteget och för dem som inte klarat bassteget. Eftersom kraven i bassteget handlar om att hantera grundläggande problem som återkommer i de flesta rättsliga frågeställningar, respektive att hantera andra problem på en grundläggande nivå, är det ganska självklart att samma underlag kan användas för uppgiften och bedömningen av hur studenterna löst den. En särskild anledning till att använda samma underlag är också att ge de studenter som inte klarat av bassteget chansen att klara av en av uppgifterna under rollsteget. Den student som studerat väl under bassteget, men av otur misslyckats på en av de tidigare tentorna och blivit sjuk på den andra, eller som av någon anledning kommit efter och nu läst ikapp, kan på breddtentamen klara av basstegskraven och dessutom visa prov på sådana kunskaper som krävs i rollstegshänseende. En sådan student löser då först problemen med de grundläggande verktygen, och lägger sedan, om så önskas, på den ytterligare nivå av tillämpningsfärdigheter som kursen omfattat under rollsteget. Valet är dock givetvis studentens eget. En student som bara vill visa att hon eller han klarar av basstegskraven behöver bara lösa problemen med de grundläggande verktygen. En student som så här långt på kursen av något skäl inte förmått att tillägna sig mer än baskunskaper behöver inte ens förstå problemen ur mer än basperspektiv.

För att förstå poängen med att studenterna ska ges en enkel och praktisk möjlighet att klara av breddtentamen som ett moment även i rollsteget, bör det nämnas att de kvantitativa examinationskraven under rollsteget är att klara av minst tre av sex uppgifter. Fem av dessa rolluppgifter genomförs helt individuellt och efter varandra under cirka åtta veckor. För de studenter som inte klarar av bassteget heller genom det tredje tillfället (vanligtvis en handfull av 170 men

ibland något fler eller färre), ges ytterligare ett tillfälle genom en avslutande kompletteringstentamen. Denna kompletteringsexamination står öppen för alla som misslyckats med bassteget eller någon uppgift (alternativt del av uppgift) under rollsteget eller det avslutande praktiksteget. För dem som inte klarat av bassteget står denna möjlighet öppen efter ett dispensförfarande.

Kompletteringstentamen blir på motsvarande sätt som breddtentamen bedömd utifrån vilken del, vilket moment respektive vilken aspekt, som studenten vill komplettera. Dispensförfarandet har införts för att förtydliga för de studenter som berörs att det finns anledning att överväga om det inte efter tre misslyckade tillfällen (och två bonusgivande övningstentor) är bättre att hoppa av kursen och återkomma senare. Möjligheterna att utan visade baskunskaper ta till sig den tillämpande och teoretiska nivån av kursen är förstås inte obefintliga, men prognosen att lyckas är tyvärr liten. Det visar erfarenheterna. Ingen student har nekats dispens, utan syftet är just att undvika att studenten på grund av missförstånd efter 20 veckor står utan studieresultat för en hel termin.

Dispensförfarandet har genom kravet på att studenten försökt klara av bassteget genom deltagande under något av de fyra ordinarie tillfällena, också syftet att kunna styra studenterna från idén att bara "tentera av" bassteget på kursens sista dag. Sådan så kallad taktikläsning är i och för sig inte särskilt taktisk i detta fall, men för att undvika risken används dispensförfarandet alltså i informationssyfte.

Kursen avslutas med Praktiksteget där studenterna får möjlighet att pröva färdigheterna från de två första stegen i bland annat en simulerad praktisk tillämpningsövning. Uppgiften förhandlaren är ett praktikfall som utarbetats och genomförs i samarbete med en advokatbyrå. Utöver denna uppgift, som görs i grupp, omfattar praktiksteget också en individuell reflektionsuppgift.

Vissa studenter har framställt önskemål om så kallade augustitentor. Detta passar dock inte med kursens upplägg och skulle dessutom innebära att resurser tas från majoriteten av de heltidsstuderande studenterna på kursen till studenter som kanske inte har gjort/gör vad de ska för att klara tentan. Det ligger i allas intresse att resurserna används på bästa sätt så att flertalet studenter får tillgång till dessa. En augustitentor skulle definitivt inte vara ett led i rätt riktning.

Svar från anmälaren

NN har i kompletterande yttrande anfört bland annat följande. Flera av de studenter som hoppade av under hösten och början på vintern känner sig lurade av skolledningen då de faktiskt har fått en omtenta den 1 mars 2010 med samma förutsättningar som första tentamen i bassteget. Detta har gjort att de hamnar efter i sin planering, för att inte tala om de extra lån och den merkostnad som det innebär att studera ytterligare en termin, istället för att tjäna pengar på ett jobb.

Att säga att breddtentamen under rollsteget skulle vara en omtenta för bastentamen är ett skämt. Breddtentamen klarades av ca 40 % av 170 elever i klassen. Endast 2 av 20 som gjorde breddtentamen för att klara bassteget klarade den. Nivån var inte i närheten av att kallas för bastentamen.

Kompletteringstentamen var ännu djupare och svårare än breddtentamen. Den är främst till för att de som inte klarat någon del av rollsteget ska kunna visa vad de kan.

Högskoleförordningens regler

Nationella regler om utbildning på grundnivå och avancerad nivå finns bl.a. i 6 kap. 13–24 §§ högskoleförordningen (1993:100, HF). I 13 § anges att all utbildning på dessa nivåer ska bedrivas i form av kurser. För en kurs ska det finnas en kursplan (14 §). I kursplanen ska bl.a. anges formerna för att bedöma studenternas prestationer, om kursen är uppdelad i delar och de övriga föreskrifter som behövs (15 §). Om inte annat är föreskrivet i kursplanen, ska betyg sättas på en genomgången kurs och något av uttrycken underkänd, godkänd eller väl godkänd ska användas (18–19 §§).

I 6 kap. 21 § HF anges att om en högskola begränsar det antal tillfällen som en student får genomgå prov för att få godkänt resultat på en kurs eller del av kurs, ska antalet tillfällen bestämmas till minst fem. Enligt 22 § samma kapitel har en student som utan godkänt resultat har genomgått två prov för en kurs eller en del av en kurs rätt att få en annan examinator utsedd, om inte särskilda skäl talar emot det.

Kursens examinationsregler

Reglerna för hur studenterna ska examineras ska enligt 6 kap. 15 § HF anges i kursplanen. I kursplanen för den aktuella kursen, Civilrätt II, anges i vissa fall att examinationen sker ”enligt närmare anvisningar i studieranvisningarna”. Kursen är indelad i bassteget, rollsteget och praktiksteget. I det följande redogörs för reglerna om examination i kursplanen och studieranvisningarna för bassteget och rollsteget.

Bassteget

Kursplanen: Bassteget examineras genom en skriftlig deltentamen vid momentets slut (ingen hänvisning görs till studieranvisningarna).

Studieranvisningarna: ”Betygspåverkande moment är vissa övningstentamina och deltentamen.” Det anges också att ”basdelen av kursen examineras genom en bastentamen” och ”för att ytterligare öka chanserna för alla att klara sig genomförs bastentamen vid två tillfällen. Du skriver alltså två olika bastentamina, där den andra är den som först bedöms av examinator. Om du inte får godkänt på den

bastentamen har du en chans till att ändå bli godkänd. Lärarna bedömer då nämligen även din första bastentamen.”

Rollsteget

Kursplanen: ”Rollsteget examineras genom skriftliga inlämningsuppgifter och deltentamina enligt närmare anvisningar i studieranvisningarna samt genom medverkan vid genomförande av en studentlektion. Inget moment är obligatoriskt, men ett visst antal av uppgifterna måste genomföras för att uppfylla de kvantitativa kraven för respektive betygsgrad.”

Studieranvisningarna: Rollsteget är ”uppbyggt kring fem tillämpningsuppgifter och en breddtentamen.” ”Av de totalt 6 momenten skall minst 3 genomföras med godkänt resultat.”

Högskoleverkets bedömning

Bindande examinationsregler

I Högskoleverkets uppgift som tillsynsmyndighet över universitet och högskolor ingår att värna om studenternas rättssäkerhet. Med begreppet rättssäkerhet bör förstås ”förutsebarhet i rättsliga angelägenheter”. Detta åstadkoms främst genom regler som är klara och adekvata, publicerade och som tillämpas lojalt och korrekt av de rättstillämpande organen, se vidare Högskoleverkets rapport Rättssäker examination (andra omarbetade upplagan, 2008:36 R, s. 13). I denna rapport framhåller verket kursplanens betydelse (s. 23). Av högskoleförordningens regler framgår att kursplanernas regler är föreskrifter, dvs. regler av samma karaktär som lagar och förordningar. Det betyder att de är bindande, gäller generellt och måste följas av såväl lärosätets personal som studenterna. Högskoleverket framhåller i rapporten att regler som är bindande ska finnas i kursplanen, inte i kurs-PM och liknande dokument.

Studieranvisningarna för den aktuella kursen innehåller några examinationsregler som avser att vara bindande såväl för studenterna som för universitetet. Det gäller reglerna om att antalet deltentamina i rollsteget bestäms till en och att minst tre av sex moment i rollsteget måste genomföras med godkänt resultat. Högskoleverket utgår från att Göteborgs universitet ser till att samtliga bindande examinationsregler finns i kursplanen.

Omtentamen

Högskoleförordningens regler lämnar relativt stort utrymme för lärosätenas egen reglering när det gäller examination. Det anges i förordningen att formerna för att bedöma studenternas prestationer ska anges i kursplanen, men inte vilka examinationsformer som får användas. I den ovan nämnda rapporten har

Högskoleverket räknat upp olika examinationsformer som förekommer. Bland dessa former kan nämnas salsskrivning, uppsatser och praktik.

Det finns inte några uttryckliga nationella regler om förutsättningarna för en student som har underkänts vid en examination att examineras på nytt. Att en sådan rätt att omexamineras finns framgår dock av förarbetena till högskoleförfattningarna (prop. 1992/93:1 s. 43–44) och indirekt av reglerna i 6 kap. 21 och 22 §§ högskoleförordningen.

Förutsättningarna för omexamination varierar dock beroende på vilken examinationsform det gäller. Vid underkänt på en salsskrivning erbjuds studenten normalt att delta i en ny skrivning. En underkänd praktikperiod torde kräva att studenten genomgår en ny period. En student som lämnar in en uppsats som inte når upp till kraven för godkänt, tillåts dock vanligtvis att bearbeta samma uppsats och behöver inte skriva en helt ny uppsats. Syftet med denna praxis är att ge studenterna rimliga förutsättningar att klara utbildningen med godkänt resultat.

NN har i sin anmälan hävdats att det saknas möjlighet till omtentamen på kursen Civilrätt II. Hon har konstaterat att det finns en möjlighet för den som underkänts på bastentamen under bassteget att försöka att bli godkänd på breddtentamen under rollsteget. Hon anser dock att breddtentamen har ett mycket djupare innehåll än bastentamen.

Enligt Högskoleverkets mening är det av avgörande betydelse för om en omtentamen kan anses tillhandahållas, att omtentamen ska bedöma samma kunskaper och färdigheter som bedömdes vid den ordinarie tentamen. NN har anfört att breddtentamen har ett mycket djupare innehåll än bastentamen. Göteborgs universitet framhåller dock att breddtentamen är utformad så att studenterna kan klara av basstegskraven och dessutom visa prov på sådana kunskaper som krävs i rollsteget. Högskoleverket kan inte i ett tillsynsärendet ta ställning till utformningen av en tentamen. Med utgångspunkt i universitetets beskrivning anser verket att breddtentamen kan anses utgöra en omtentamen till bastentamen.

Högskoleverket har inte i egenskap av tillsynsmyndighet tagit ställning till hur många omprov som bör tillhandahållas under tiden efter ett ordinarie examinationstillfälle. Göteborgs universitet har dock i dokumentet Rättigheter och skyldigheter – Regelsamling för studier vid Göteborgs universitet fastställt följande regler (5.3):

Examinationstillfällen ska tillhandahållas vid kursslut och ytterligare examinationstillfällen ska tillhandahållas inom högst åtta veckor. Därtill bör det erbjudas ett examinationstillfälle under eller i anslutning till sommaruppehållet avseende kurser som avslutats under det gångna läsåret.

Till skillnad mot exempelvis reglerna i 6 kap. 21 § högskoleförordningen är dessa regler inte utformade så att de avser såväl hel kurs som del av kurs. Omtentamensmöjligheterna för kursen Civilrätt II kan därför inte anses följa universitetets regler om examinationstillfällen. Av NN:s kommentar till Göteborgs universitets yttrande till Högskoleverket framgår att universitetet låtit de studenter som inte klarade bastentamen under höstterminen 2009 tentera på nytt den 1 mars 2010. Högskoleverket uppfattar detta som att universitetet bedömt att möjligheterna till omtentamen på kursen är för begränsade. Verket utgår från att lärosätet ser över examinationsreglerna för kursen och därvid tar ställning till hur studenterna ska ges rimliga förutsättningar för omtentamen.

Med dessa besked avslutas ärendet. Högskoleverket beklagar den långa handläggningstiden.

På Högskoleverkets vägnar

Christian Sjöstrand
Tf. avdelningschef

Magnus Granlund
Verksjurist

Kopia till NN